

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความหมายของจริยธรรม

นักจิตวิทยา นักศึกษา และนักวิชาการได้ให้ความหมายของ "จริยธรรม" (Morality) แตกต่างกันไป ซึ่งจะขอยกตัวอย่างพอสังเขปดังนี้

ไอเซนค์ (Eysenck , 1964) ให้ความเห็นว่า จริยธรรมเป็นผลสะท้อนจากการวางเงื่อนไข (Condition Reflex) ซึ่งเป็นการหลีกเลี่ยงการกระทำ ที่สังคมโทษ โดยการหลีกเลี่ยงนั้นมีความกังวลเป็นรากฐาน แนวคิดนี้สอดคล้องกับ เบอร์โควิทซ์ (Berkovitz, 1972) ที่ว่า จริยธรรมเป็นการประเมินการกระทำอันเป็นความเชื่อของสมาชิกในสังคมตามที่กำหนดไว้ถูกต้องในทัศนะของ โคลเบิร์ก (Kohlberg, 1971) จริยธรรมเป็นสิ่งแวดล้อมการตัดสินใจถูกต้องเหมาะสมกับพฤติกรรม เหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นสูงสุดนั้นจะมีลักษณะเป็นเหตุผลสากลกว้างขวาง ไม่ขัดแย้งกันเป็นเหตุผลที่มีรากฐานจากความมีหลักการและเป็นอุดมคติ

พียาเจต์ (Piaget, 1960) กล่าวว่า จริยธรรม คือองค์ประกอบของกฎเกณฑ์ที่บุคคลยอมรับว่าถูก ว่าดี ว่าควร เพื่อให้ได้รับการยอมรับจากสังคม

บราวน์ (Brown, 1965) ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง ระบบของกฎเกณฑ์สำหรับการวิเคราะห์ การกระทำผิด หรือถูกของบุคคล จริยธรรมการเปลี่ยนแปลง และวิวัฒนาการจากประสบการณ์ของบุคคลและนอกจากนี้ ยังได้จำแนกองค์ประกอบของจริยธรรมออกเป็น 3 มิติคือ 1) ความรู้ (Knowledge) 2) ความรู้สึก (Feeling) และ 3) ความประพฤติ (Conduct)

ฮอฟแมน (Hoffman, 1979) ได้จำแนกองค์ประกอบของจริยธรรมไว้ใกล้เคียงกับบราวน์ ซึ่งเขาเชื่อว่าจริยธรรมเป็นกระบวนการสัมพันธวิธีภายใน (Internalization) ขององค์ประกอบที่มีอิสระจากกัน 3 องค์ประกอบได้แก่

1. ความคิดทางจริยธรรม (Moral Thought)
2. ความรู้สึกทางจริยธรรม (Moral Feeling)
3. พฤติกรรมทางจริยธรรม (Moral Behavior)

ส่วนความเห็นของคนไทยก็มีผู้ให้ความหมายไว้มากมายเช่นกัน ดังเช่น

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจวบจำนึก (2520) ได้ให้ความเห็นว่า จริยธรรมเป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางซึ่งหมายถึงลักษณะทางสังคมในหลายลักษณะของมนุษย์ และมีขอบเขตรวมถึงพฤติกรรมสังคม ประเภทต่าง ๆ ด้วยลักษณะและพฤติกรรม เกี่ยวข้องกับ จริยธรรมมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่งใน 2 ประเภทคือเป็นลักษณะที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกในสังคมนั้นถือเป็นพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบให้การสนับสนุนและผู้ถูกกระทำส่วนมากเกิดความพอใจว่าการกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม ส่วนอีกประเภทหนึ่งคือลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสังคมเป็นการกระทำที่สังขโทษหรือพยายามกำจัด และผู้กระทำพฤติกรรมนั้นส่วนมากรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่สมควร ฉะนั้นผู้มีจริยธรรมสูง คือ ผู้มีลักษณะและพฤติกรรมประเภทแรกมากและประเภทหลังน้อย

มาโนช ดันฉวีชัย (2523) ได้กล่าวถึงความหมายของจริยธรรมว่า คำว่า "จริยธรรม" เป็นคำสมาสระหว่างคำว่า จริย หรือจรรยา หมายถึง ความประพฤติที่ควรประพฤติ กับคำว่า ธรรมซึ่งหมายถึงคุณธรรมความดี ความชอบ ความถูกต้องเมื่อนำ 2 คำนี้มารวมกันจึงมีความหมายว่าความประพฤติชอบที่น่าพึงปรารถนาของผู้อื่นที่ได้พบเห็น ความประพฤติของบุคคลแต่ละคนที่แสดงออกมาเป็นประจำวันเป็นอุปนิสัย เนื่องมาจากความคิดความเชื่อถือหรือนิสัยที่ได้สะสมไว้มิใช่เป็นการที่แสดงออกมาโดยการเสแสร้งทั้งกาย วาจา และใจ

ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ (2523) : อ้างถึงใน ชูชัย สมิทธิไกร (2525) ได้ให้ความเห็นรวมถึงความคิดภายในด้วยกล่าวคือจริยธรรม หมายถึงประมวลความประพฤติและความนึกคิดในสิ่งที่ดีงามเหมาะสม และสาโรช บัวศรี (2526) กล่าวว่า จริยธรรมคือ แนวทางในการประพฤติตนเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นในสังคม

สรุปได้ว่าจริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ หรือศีลธรรม อันเป็นแนวทางในการตัดสินพฤติกรรมของบุคคลว่า พฤติกรรมใดเป็นพฤติกรรมที่ดี เหมาะสมและควรกระทำ และเป็นสิ่งที่ทุกคนในสังคมยอมรับ สมควรปฏิบัติต่อตนเองและผู้อื่น

ราชบัณฑิตยสถาน (2525) ได้ให้ความหมายของจริยศึกษาไว้ว่า "จริยศึกษา คือการศึกษาเกี่ยวกับความเจริญงอกงามในทางความประพฤติและปฏิบัติตน เพื่อให้อยู่ในแนวทางของศีลธรรมและวัฒนธรรม"

วารี ธีรจิตร (2525) ได้กล่าวถึงความหมายของจริยศึกษาว่า จริยศึกษา "เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความประพฤติที่ดีทั้งทางกาย วาจา และใจ"

สมณ อมรวิวัฒน์ (2526) ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับจริยศึกษาว่า เป็นกระบวนการทางการศึกษาอย่างหนึ่งที่ประกอบด้วยหลักการ จุดประสงค์ มโนคติ เนื้อหา กิจกรรมการเรียน การสอน สื่อการสอน การวัดผลประเมินผล และการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต

จากความหมายตามราชบัณฑิตยสถาน และวารีย์ มีความหมายสอดคล้องกันคือ จริยศึกษา เป็นการศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความประพฤติดีทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ตามแนวทางของศีลธรรมและวัฒนธรรม ส่วนสมณ เห็นว่าจริยศึกษา เป็นกระบวนการทางการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และนำผลการเรียนไปใช้ปฏิบัติจริงในการดำรงชีวิต

สรุปได้ว่า จริยศึกษาหมายถึงการศึกษาเกี่ยวกับความเจริญงอกงามในทางความประพฤติ และการปฏิบัติตนเพื่อให้อยู่ในแนวทางของศีลธรรม และวัฒนธรรม

จากความหมายของจริยธรรม และจริยศึกษานั้น เป็นการกล่าวถึงคุณงามความดีของมนุษย์ที่กระทำเพื่อตนเองและต่อบุคคลอื่นเพื่อให้สังคมที่ตนเกี่ยวข้องอยู่มีความสุข ความเจริญ ซึ่งการกระทำเช่นนั้นตามหลักพุทธศาสนาเรียกว่า คุณธรรม หรือผู้ที่กระทำเช่นนั้นเรียกว่าเป็นผู้มีคุณธรรม ดังนั้นคำว่า จริยธรรม จริยศึกษา และคุณธรรม จึงมีความหมายสอดคล้องกัน คือ เป็นการศึกษาคุณงามความดี เพื่อเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติสำหรับตน เพื่อให้การดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข

✕ 2.2 ความสำคัญของจริยธรรม

สนธิ สมครการ (2527) ให้ความสำคัญของจริยธรรมว่า เป็นสิ่งจำเป็นในการที่จะทำให้การอยู่ร่วมกันของสังคมมนุษย์อยู่กันอย่างสันติสุขและถ้าในสังคมใดบุคคลในสังคมนั้นขาดจริยธรรม และศีลธรรม บุคคลในสังคมนั้นย่อมไม่มีความสุข เกิดความวุ่นวาย เราคงจะยอมรับร่วมกันว่า ทุกวันนี้สังคมไทยเรามีปัญหาทางด้านศีลธรรมและจริยธรรมเป็นอันมากเหตุการณ์เหล่านี้มิได้มีมากเฉพาะในประเทศไทยทุกสังคมทั่วโลกมีปัญหาทางจริยธรรม และศีลธรรมรุนแรงด้วยกันทั้งนั้น เหตุที่เป็นเช่นนี้คงเนื่องมาจากสังคมทุกวันนี้ สนใจพัฒนาทางด้านวัตถุขาดความสนใจในการพัฒนาทางด้านจิตใจ หรือทางด้านจริยธรรม การศึกษาในภาคปฏิบัตินั้น เรามักจะให้ความสนใจแต่ด้านวิชาความรู้ไม่ได้สนใจสอนคน มนุษย์จะเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมได้นั้นจะต้องมีลักษณะ 2 สิ่ง สมดุลย์กัน คือ ความเป็นมนุษย์กับความเป็นกำลังมนุษย์หรือกำลังคน นั่นคือ เป็นผู้ที่มีจริยธรรมและความสามารถในการผลิต จึงจะทำให้ชีวิตได้รับการพัฒนา และสังคมได้รับการพัฒนาแผนการศึกษาแห่งชาติ (2520) หลักสูตรประถมศึกษา (2521) แผนการศึกษาแห่งชาติ (2535) ต่างให้ความสำคัญสอดคล้องกันดังนี้

รัฐจึงจัดให้สารสำคัญและกระบวนการเรียนรู้ครบถ้วน และกลมกลืนกันระหว่างความเจริญ
งอกงามทางด้านคุณธรรม จริยธรรมและปัญญา กับความเจริญทางด้านวัตถุและระหว่างความเจริญ
งอกงามทางด้านร่างกาย และจิตใจทั้งนี้เพื่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ที่สมบูรณ์ ตามสภาพการณ์ที่
เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยให้การศึกษาทางด้านจริยธรรมและคุณธรรมตั้งแต่วัยเด็กและเยาวชน
เพื่อให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความเจริญ ทั้งทางด้านจริยธรรม คุณธรรมควบคู่กับการประกอบอาชีพ
ที่สุจริต จึงกำหนดให้สอนจริยศึกษา ในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย หลักสูตรประถมศึกษา
พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) โดยมีวัตถุประสงค์ คือ

1. ให้สามารถควบคุมกาย วาจา ใจ ให้อยู่ในขอบเขตที่พึงงาม ไม่เบียดเบียนตนเองและ
ผู้อื่น ทั้งสามารถสร้างประโยชน์แก่ตนเองและสังคมได้

2. ให้สามารถรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง และให้ปฏิบัติจนเป็นนิสัย

จึงกล่าวได้ว่า จริยธรรมเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ ในการที่จะดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่าง
สงบสุข มนุษย์ทุกคนต่างแสวงหาสันติสุข เพราะถือว่าเป็นความสุขที่แท้จริง เป็นบรมสุข และการ
ที่จะได้ความสุขดังกล่าวนี้ได้สมาชิกของสังคมนั้นต้องเป็นผู้มีจริยธรรมและคุณธรรม รัฐบาลทุกยุค
ทุกสมัยต่างต้องการให้ประชาชนเป็นผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรม จึงต้องมีการวางแผนในการทำให้
ประชาชนเป็นผู้มีความประพฤติและจริยวัตรที่พึงงาม และปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ
จึงต้องกำหนดแนวทางจัดการศึกษาด้านจริยธรรมไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ และกำหนดเนื้อหา
รายละเอียดไว้ในหลักสูตร เพื่อให้ศึกษาเล่าเรียนตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับอุดมศึกษา เท่าที่
ผ่านมาการจัดการศึกษาของไทยในด้านปริมาณพัฒนาขึ้นตามลำดับ อยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจแต่ในด้าน
คุณภาพนั้นยังไม่พัฒนาเท่าที่ควร (สพช, 2532) โดยเฉพาะจริยศึกษาเป็นการสอนสิ่งที่เปี่ยมนามธรรม
เป็นความรู้สึกนึกคิด จึงทำให้การสอนไม่ได้ผลเท่าที่ควร เป็นเหตุให้สังคมมองว่าผลผลิตทางการ
ศึกษา คือคนในสังคมมีพฤติกรรมด้านจริยธรรมไม่น่าพอใจ การสอนจริยศึกษาของครูเป็นการสอน
ความรู้ หรือสอนฝึกการปฏิบัติกันแน่ (สมประสงค์ น่วมบุญลือ, 2527)

* ปัญหาที่ควรพิจารณา คือ จริยศึกษาสามารถสอนให้เยาวชนเป็นพลเมืองดีตามสาระเนื้อหา
ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ตามจำนวนคาบเวลาได้หรือไม่ จริยศึกษาที่มีการเรียนและการสอนอยู่
ในโรงเรียนในปัจจุบัน ได้มีการกำหนดสาระเนื้อหาเพื่อให้รู้ หากจะมีการปฏิบัติบ้างก็เป็นเพียง
ตัวอย่างเพื่อให้รู้วิธีการการวัดและประเมินผลก็จบเพียงเมื่อการเรียนการสอนในรายวิชาดังกล่าว
สิ้นสุดลง เมื่อพิจารณาความหมายและความประสงค์ของจริยศึกษาแล้วจะเห็นว่า เน้นที่การปฏิบัติ
และถ้าจะผูกพันไปถึงสังคมศึกษาก็จะสอดคล้องกัน เนื่องจากว่าสังคมนั้นเน้นที่การเรียนรู้
เพื่อนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ ดังนั้น คุณลักษณะของนักเรียนที่มีจริยธรรมจึงไม่ได้อยู่ที่ว่า

นักเรียนสอบได้ตามที่หลักสูตรกำหนด แต่จะต้องเป็นนักเรียนที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนด และปฏิบัติ ต่อเนื่องกันจนเป็นปกติเสีย ซึ่งแท้ที่จริงแล้วการอบรมจริยศึกษานั้น จะเป็นระบอบธรรมสั่งสอนใน การปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเริ่มต้นมาจากครอบครัว เรียนรู้สะสมการปฏิบัติมาตั้งแต่เยาว์วัยเมื่อ เข้าสู่ประตูโรงเรียน การอบรมเชิงปฏิบัติควรมีความต่อเนื่องแต่ในทางปฏิบัติเป็นเพียงการเรียนรู้ ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มวิชาสังคมศึกษา ซึ่งไม่ได้มุ่งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนให้เป็นไป ตามความมุ่งหมายของการศึกษาของชาติ หรือจุดประสงค์ของสังคมศึกษาหากแต่มุ่งในการให้ความ รู้เชิงวิชาการเป็นส่วนใหญ่

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า จริยศึกษาเป็นการฝึกอบรมด้านคุณธรรมตั้งแต่วัยเด็กไปจนถึงสิ้น ชีวิตโดยสมาชิกทุกคน มิใช่เป็นหน้าที่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ดังนั้นผู้ ประกอบวิชาชีพรู้ คือ ผู้สอนจริยศึกษาทุกคน ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจอยากทราบว่า นักเรียนที่มี ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง พฤติกรรมด้านจริยธรรมของนักเรียนจะสูงด้วยหรือไม่ และนักเรียน ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ พฤติกรรมทางด้านจริยธรรมของนักเรียนจะเป็นเช่นไร

2.3 โครงสร้างของวิชาจริยศึกษาในระดับประถมศึกษา

จริยศึกษา เป็นวิชาหนึ่งในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยของหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 ซึ่งมีจุดประสงค์เฉพาะวิชา ดังนี้

1. ให้สามารถควบคุมกาย วาจา และใจ ให้อยู่ในขอบเขตที่ดีงาม ไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น ทั้งสามารถสร้างประโยชน์แก่ตนเองและสังคมได้

2. ให้สามารถรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง และให้ปฏิบัติได้จนเป็นนิสัย

จากจุดประสงค์ดังกล่าว จริยศึกษามุ่งที่จะให้ผู้เรียนสามารถควบคุมความประพฤติของ ตนเองให้อยู่ในขอบเขตที่ดีงาม มีความรับผิดชอบในการกระทำของตนเอง โดยให้ผู้เรียนปฏิบัติ กิจกรรมและฝึกกิจกรรมอยู่เสมอจนติดเป็นนิสัย วิชาจริยศึกษา มีหัวข้อที่สอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา ปีที่ 1 - 6 รวม 30 ข้อ คือ

1. การไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกายของบุคคลและสัตว์
2. ความเมตตากรุณา
3. การไม่ละโมภและไม่ขโมย
4. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ
5. การไม่ละเมิดของรักคนอื่น
6. การรู้จักความพอดี

7. การไม่พูดปด ไม่บิดเบือน ไม่อำพรางความจริง การไม่ยุยงให้เกิดความแตกแยก และการไม่พูดคำหยาบ

8. การมีสัจจะ และความจริงใจ

9. การไม่ลองและเสง่สิ่งเสง่ติดให้โทษ

10. ความเป็นผู้มีสติ รู้จักยับยั้งชั่งใจ รู้จักรับผิชอบชั่วดี

11. ความเป็นผู้มีเหตุผล

12. ความละเอียดและความเกรงกลัวต่อการกระทำความชั่ว

13. ความซนหมั่นเพียร

14. ความอดทนอดกลั้น

15. ความกล้าหาญ และความเชื่อมั่นในตนเอง

16. ความกตัญญูกตเวที

17. ความซื่อสัตย์สุจริต

18. การทำใจให้สงบ มีสมาธิ และอารมณ์แจ่มใส

19. ความไม่เห็นแก่ตัว

20. ความประณีต ละเอียดยึดถ่วง

21. ความรับผิชอบ

22. ความมีน้ำใจเป็นธรรม ไม่ลำเอียง

23. ความมีระเบียบวินัย และการตรงต่อเวลา

24. การยอมรับความเปลี่ยนแปลง

25. มรรยาท และนิสัยส่วนบุคคล ในการกิน นอน ขับถ่าย แต่งกาย และสังคมระหว่างเพศ

26. มรรยาทในการแสดงความเคารพ การขอภัย การแสดงความขอบคุณ การขอความช่วยเหลือ การปฏิเสธ การแสดงความไม่เห็นด้วย การแสดงความยินดี การแสดงความเสียใจ การเล่น การพักผ่อนหย่อนใจ

27. หลักธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกัน ได้แก่ ความสามัคคี ความเสียสละ การให้อภัย ความเอื้อเฟื้อ การยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น ความเห็นอกเห็นใจ

28. ความเป็นผู้มีวัฒนธรรม และประพฤติตามประเพณีนิยม

29. ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

30. การแก้ไขข้อบกพร่องการปฏิบัติทางจริยธรรม ได้แก่ ผิดศีลธรรม ระเบียบกฎหมาย และจารีตประเพณี

คุณธรรมดังกล่าวนี้ จะปลูกฝังให้เกิดในตัวผู้เรียนได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับการสอนของครูเป็นสำคัญ การสอนจริยศึกษาจึงควรเน้นในเชิงปฏิบัติ เพราะการเรียนรู้โดยให้นักเรียนได้ประพฤติ นั้นจะเป็นแนวทางให้เด็กได้นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและต่อสังคมได้ นอกจากนี้ การสอนให้ปฏิบัติแล้วจะต้องฝึกอย่างสม่ำเสมอด้วย จึงจะเป็นการสร้างนิสัยให้มีคุณธรรม ดังนั้น การสอนคุณธรรมจึงควรสอนให้สัมพันธ์กับวิชาอื่นด้วย

จริยธรรมทั้ง 30 หัวข้อนั้น เป็นสิ่งที่ควรปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับนักเรียนตั้งแต่เริ่มเข้าเรียนชั้นอนุบาล เพื่อให้ซึมซาบเข้าจิตสำนึกจนกลายเป็นนิสัยติดตัวตลอดไป

2.4 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

นักจิตวิทยา และนักการศึกษาหลายคน ได้ให้แนวคิดและพยายามสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรมขึ้นในสมัยก่อนนั้น ศาสนาจะมีบทบาทในชีวิตมนุษย์ค่อนข้างมาก และในอดีตกาลนั้น จริยธรรมเป็นเรื่องค่านิยมที่แน่นอน (Absolutism) ซึ่งพัฒนามาจากศาสนา เช่น ศาสนาคริสต์ เชื่อว่ากฎของจริยธรรมคือ พระประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้า ศาสนาพุทธเชื่อว่ากฎของจริยธรรมคือ กฎธรรมชาติ และทั้งสองศาสนาเชื่อว่ากฎจริยธรรมไม่ขึ้นอยู่กับยุคสมัยหรือสภาพของสังคม จริยธรรมในสมัยปัจจุบันจะเน้นหนักในเรื่อง พฤติกรรมมนุษย์มากกว่ารูปจริยธรรมที่ตายตัว นอกจากแนวความคิดทางจริยธรรมนักจิตวิทยาหลายคน ได้พยายามสร้างทฤษฎีทางจริยธรรมขึ้น ซึ่งจะกล่าวโดยสังเขป คือ

2.4.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ Piaget

Piaget นักจิตวิทยาชาวสวิส เป็นบุคคลแรกที่ได้ศึกษาค้นคว้าจริยธรรมของเด็ก อธิบายว่าจริยธรรมมีแฝงอยู่ในกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทุกชนิด และในการเล่นของเด็กจะต้องมีกฎเกณฑ์ที่เป็นระบบซับซ้อนแฝงอยู่ (Piaget, 1948 : อ้างถึงในดวงเดือน พันธมนาวิน, 2524) สำหรับกฎเกณฑ์ในการเล่นจะมีปรากฏการณ์ที่น่าสนใจคือ

1. การฝึกหัดตามกฎเกณฑ์ (The Practice of Rules) เป็นระยะที่เด็กยึดถือกฎเกณฑ์จากภายนอก (Heteronomors) ซึ่งอยู่ช่วงอายุก่อน 8 ปี เป็นระยะที่พ่อแม่และผู้ใหญ่มีอิทธิพลต่อจริยธรรมของเด็กอย่างเด่นชัด เด็กจะยึดถือกฎเกณฑ์ตายตัว ผิดเป็นผิด ถ้าทำผิดต้องได้รับโทษโดยไม่คำนึงถึงเหตุแห่งการกระทำนั้น

2. ความสำนึกในกฎเกณฑ์ (The Consciousness of Rules) เป็นระยะที่เด็กมีกฎเกณฑ์ของตัวเอง (Autonomous) จริยธรรมของเด็กพัฒนาขึ้นสู่ระดับที่มีความคิดเห็นของตนเองเด็กจะมีจริยธรรมในลักษณะที่คำนึงถึงความยุติธรรม และพิจารณาถึงเหตุแห่งการกระทำนั้น ๆ ด้วย

Piaget เชื่อว่า พัฒนาการทางจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพและประสบการณ์ (McCandless และ Evans, 1983)

Piaget วัตถุประสงค์ในการศึกษาจริยธรรมด้วยวิธีการสัมภาษณ์เด็กเป็นรายบุคคล โดยการเล่าเรื่องที่กล่าวถึงการกระทำของเด็ก 2 คนในลักษณะที่คล้ายคลึงกันแต่ความตั้งใจ แรงจูงใจ และผลที่เกิดขึ้นนั้นต่างกัน จากนั้นให้เด็กตอบว่า "ใครทำผิดมากกว่ากัน เพราะเหตุใด" จากคำตอบเหล่านั้น Piaget จะนำมาพิจารณาตัดสินตามเกณฑ์ของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมซึ่งแบ่งไว้ 6 เกณฑ์ ดังนี้

1. การตัดสินจากเจตนากระทำ (Intentionality) เด็กเล็กจะตัดสินการกระทำอย่างหนึ่งว่าไม่ดี โดยตัดสินจากปริมาณความเสียหายที่เกิดขึ้น แต่เด็กโตจะตัดสินจากเจตนากระทำของบุคคลนั้น

2. การตัดสินที่เกี่ยวกับบุคคลอื่น (Relativism in Judgment) เด็กเล็กจะตัดสินการกระทำจากความเชื่อที่ว่า คนอื่นเกิดคิดเช่นเดียวกัน และความผิดจะถูกจะเป็นกฎเกณฑ์ที่ตายตัวส่วนเด็กโตจะตัดสินการกระทำตามสถานการณ์ (Context)

3. ความไม่เกี่ยวข้องกับบทลงโทษ (Independence of Sanctions) เด็กเล็กจะตัดสินการกระทำอย่างหนึ่งว่าไม่ดีเพราะจะทำให้ถูกลงโทษ ส่วนเด็กโตจะตัดสินการกระทำว่าไม่ดี เพราะสิ่งนั้นขัดกับกฎเกณฑ์

4. การใช้การลงโทษเพื่อการล้างบาปและดัดนิสัย (Use of Punishment as Restitution and Reform) เด็กเล็กจะสนับสนุนให้มีการลงโทษเพื่อตัดสิน และช่วยให้บุคคลนั้น ๆ เป็นคนดีขึ้น แต่เด็กโตจะมีความเชื่อเช่นนั้นน้อยลง

5. การใช้ระบบตาต่อตา (Use of Reciprocity) เด็กเล็กจะใช้ระบบตาต่อตามากเท่าเด็กโต เช่น เมื่อถามเด็กโตว่า "ถ้ามีคนมาชกเธอ เธอจะอย่างไร" เด็กมักจะตอบว่า "ก็จะชกเขากลับคืนไป"

6. การยึดหลักความโชคร้าย (Naturalistic Views of Misfortune) เด็กเล็กมักจะคิดว่า คนที่ทำผิดแล้วได้รับอุบัติเหตุนั้น เนื่องจากถูกพระเจ้าลงโทษ ส่วนเด็กโตจะมีความคิดเช่นนั้นน้อยลง

2.4.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญา (Cognitive-Developmental Theory)

ทฤษฎีนี้ โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1964) เป็นผู้เสนอขึ้นมาโดยมีทฤษฎีว่า จริยธรรม หมายถึง กฎเกณฑ์ในการตัดสินความถูกต้องของการกระทำ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางปัญญาซึ่งผูกพันกับอายุของบุคคล (ชัยพร วิชาวุธ, 2527: อ้างถึงใน ชูชัย สมิทธิไกร, 2525) โดยโคลเบอร์กได้ยึดถือทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการทางปัญญาเป็นขั้น ๆ จากขั้นต่ำไปสู่ขั้นสูงขึ้นตามลำดับจากความเชื่อดังกล่าว โคลเบอร์กได้แบ่งขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ออกเป็น 6 ขั้น ซึ่ง 6 ขั้นนี้โคลเบอร์กได้มาจากการวิเคราะห์ลักษณะคำตอบของเยาวชนอเมริกัน อายุ 10 - 16 ปี โคลเบอร์ก ได้แบ่งขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมทั้ง 6 ขั้นนี้ ตามอายุของผู้ใช้เหตุผลนั้น (Kohlberg, 1964) และโคลเบอร์ก ยังแบ่งพัฒนาการทางจริยธรรม 6 ขั้น ซึ่งแบ่งเป็น 3 ระดับ ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 พัฒนาการทางจริยธรรม 6 ขั้น ซึ่งแบ่งเป็น 3 ระดับ ในทางทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญาของ ไคลเบอร์ก

ระดับของจริยธรรม	พัฒนาการทางจริยธรรม	ช่วงอายุ
1. ระดับก่อนเมกนิกเกณฑ์ (The Preconventional Level) 2-10 ปี	ขั้นที่ 1 การหลบหลีกจากการถูกลงโทษ ขั้นที่ 2 การสนองตอบความพอใจของตนเอง (รางวัล)	2-7 ปี 7-10 ปี
2. ระดับตามเกณฑ์ (The Conventional Level) 10-16 ปี	ขั้นที่ 3 การทำตามความต้องการของสังคม ขั้นที่ 4 การรักษากฎระเบียบของสังคม (หน้าที่)	10-13 ปี 13-16 ปี
3. ระดับเหนือเกณฑ์ (The Postconventional Level) 16 ปีขึ้นไป	ขั้นที่ 5 การทำตามสัญญาสังคม (สัญญาสุภาพบุรุษ) ขั้นที่ 6 การยึดหลักจริยธรรมสากล	16 ปีขึ้นไป ผู้ใหญ่

จากตารางที่ 1 สามารถอธิบายความหมายในแต่ละระดับดังนี้

ระดับก่อนเมกนิกเกณฑ์ หมายถึง การตัดสินใจเลือกกระทำในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่ตนเอง โดยไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้อื่น ในขั้นแรกสุด คือการมุ่งที่จะหลบหลีกมิให้ตนเองโดนลงโทษทางกลาย เพราะกลัวความเจ็บปวดที่จะได้รับ และยอมทำตามคำสั่งของผู้ใหญ่ เพราะเป็นผู้มีอำนาจเหนือตน ขั้นที่สองคือการเลือกกระทำในสิ่งที่จะนำความพอใจมาให้คนอื่น เข้าใจเท่านั้นเริ่มรู้จักการแลกเปลี่ยนแบบเด็ก ๆ เช่น เขาตีฉัน ฉันต้องตีกลับ หรือเขาให้ฉันสิ่งใดก็ให้เขา เป็นต้น

ระดับตามกฎเกณฑ์ หมายถึง การกระทำตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มย่อย ๆ ของตนหรือทำตามกฎหมายและศาสนา บุคคลที่มีจริยธรรมในระดับที่ 2 นี้ยังต้องการควบคุมจากภายนอก แต่ก็มีตัวรวมสามารถในการเอาใจเขามาใส่ใจเรา และความสามารถที่จะแสดงบทบาททาง

สังคมได้ ในขั้นที่ 3 บุคคลยังไม่เป็นตัวของตัวเอง ชอบคล้อยตามคำชักจูงของผู้อื่น โดยเฉพาะเพื่อน ส่วนในข้อที่ 4 บุคคลมีความรู้ถึงบทบาทหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งในสังคมของตน จึงถือว่าตนมีหน้าที่ทำตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่สังคมของตนกำหนดหรือคาดหวัง

ระดับเหนือกฎเกณฑ์ หมายถึงการตัดสินใจขัดแย้งต่าง ๆ ด้วยการนำมาคิดไตร่ตรอง ซึ่งใจโดยตนเองแล้วตัดสินใจไปตามแต่จะเห็นความสำคัญของสิ่งใดมากกว่ากันขั้นที่ 5 คือการเห็นตนเองได้ส่วนขั้นที่ 6 ซึ่งเป็นขั้นสูงสุดแสดงการมีความรู้ทั้งสากลนอกเหนือจากกฎเกณฑ์ในสังคมของตนและการมีความยึดหยุ่นทางจริยธรรม เพื่อจุดมุ่งหมายในอันเปลี่ยนแปลงอันเป็นอุดมคติที่ยิ่งใหญ่ นอกจากนี้ยังมีหลักประจำใจซึ่งตรงกับหลักในพุทธศาสนาที่เรียกว่า หิริโอตตัปปะ ด้วยตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก ขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมต่าง ๆ เหล่านี้ของมนุษย์ จะมีความเชื่อพื้นฐานดังนี้

1. พัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจะพัฒนาไปตามลำดับขั้น โดยเริ่มจากขั้นต่ำสุดไปยังขั้นสูงสุด และจะก้าวหน้าไปที่ละขั้น ไม่มีการย้อนกลับหรือข้ามขั้น
2. ขั้นพัฒนาการมีลักษณะเป็นโครงสร้างทางความคิด หรือเป็นความคิดที่ได้จัดระบบระเบียบ แล้วแต่ละคนจะมีความคงที่ในพัฒนาการนั้น ๆ กล่าวคือ มากกว่าร้อยละ 50 ของความคิดของแต่ละคน จะอยู่ในขั้นใดขั้นหนึ่ง ส่วนที่เหลือจะอยู่ในขั้นที่ใกล้เคียงกันคือ ต่ำกว่าหรือสูงกว่าขั้นนั้น
3. พัฒนาการทางจริยธรรมขึ้นอยู่กับความสามารถในการคิดเชิงตรรกะ (Logical Thinking Capacity) และความสามารถในการรับรู้ทางสังคม (Social Perception Capacity) ของแต่ละบุคคล (Kohlberg, 1976) กล่าวคือ จริยธรรมแต่ละขั้นเป็นผลจากการคิดไตร่ตรองและข้อมูลที่นำมาคิดนั้น ส่วนหนึ่งเป็นความเข้าใจของตนเองเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ อีกส่วนหนึ่งมาจากประสบการณ์ทางสังคม ที่ได้รับมาซึ่งถ้าข้อมูลที่ได้รับนั้น ได้รับมาจากผู้มีจริยธรรมสูงกว่าตน ก็จะทำให้เกิดความขัดแย้งกันขึ้นภายในตนเอง และเกิดความไม่สมดุลย์ขึ้นส่งผลให้ต้องมีการปรับและจัดระบบทางความคิดใหม่ ผลจากการจัดระบบ ระเบียบทางความคิดใหม่นี้ ทำให้บุคคลมีความเข้าใจใหม่เกิดขึ้นซึ่งถือได้ว่า มีการพัฒนาขั้นของจริยธรรมสูงขึ้นอีกขั้นหนึ่ง

สรุป ทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญาของโคลเบอร์กนี้ เป็นทฤษฎีที่เน้นถึงโครงสร้างของจริยธรรม กล่าวคือ จริยธรรมจะมีลักษณะเป็นขั้น ๆ และบุคคลจะมีพัฒนาการทางจริยธรรมเป็นขั้นตอนแต่ยังมีนักจิตวิทยาที่ได้เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรม ซึ่งไม่เน้นถึงโครงสร้างของจริยธรรมเหมือนโคลเบอร์กก็ยังคงเช่น

2.4.3 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory)

ทฤษฎีนี้ได้แก่กลุ่มของฟรอยด์ (Freud, 1857-1939 อ้างถึงใน ประสาท อิศรปรีดา, 2522) ซึ่งเป็นนักจิตวิทยาที่มีชื่อเสียงมากคนหนึ่ง ซึ่งเราได้เริ่มศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรมในการพัฒนาคน (Ego) ในปี ค.ศ. 1904 และตามข้อคิดที่ปรากฏฟรอยด์เชื่อว่า จริยธรรมสร้างและพัฒนาได้ในตนเป็นส่วนเดียวกับคุณธรรม (Superego) ของคนซึ่งเป็นกระบวนการการกระทำตนตามแบบอย่าง (Identification) กับบุคคลที่เขายึดถือเป็นแบบอย่าง และจากการอบรมเลี้ยงดูมาแต่เยาว์วัย ทำให้เด็กถอดแบบบุคลิกภาพ ค่านิยมและมาตรฐานจริยธรรมในสังคมไว้จนในที่สุดจะยอมรับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในสังคมเป็นหลักปฏิบัติของตนโดยอัตโนมัติ (Freud, 1949) การพัฒนาทางจริยธรรมจะบรรลุจุดสูงสุดเมื่อเขาเกิดความละเอียดใจในการกระทำความชั่วโดยมิต้องมีการควบคุมจากบุคคลอื่นภายนอก นั่นคือเขาเกิดความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ลักษณะที่สำคัญของทฤษฎีอีกประการหนึ่ง คือการเปลี่ยนแปลงระดับจริยธรรมในวัยผู้ใหญ่อันเนื่องมาจากการผันแปรของสังคม สถานการณ์ในชีวิตจะมีผลกระทบที่รุนแรงน้อยกว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวัยทารกและวัยเด็กเล็ก และทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรมอีกทฤษฎีหนึ่งที่จะกล่าวถึงในที่นี้ คือ

2.4.4 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้ที่จะกล่าวถึงคือ แบนดูรา (Bandura, 1977 อ้างถึงใน ชัยพร วิชาวุธ, 2526) ซึ่งเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม คือ กฎสำหรับการประเมินพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้

1) สิ่ง que เรียนรู้ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลที่เกิดจากการกระทำ เมื่อมนุษย์เรียนรู้สิ่งเหล่านี้ก็จะกลายเป็นความเชื่อมั่นที่มีผลในการควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์

2) วิธีเรียนรู้ การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ตรงที่เกิดขึ้นโดยตนเอง หรือเกิดจากการสังเกตพฤติกรรม และผลกรรมของผู้อื่น นอกจากนั้นมนุษย์ยังสามารถเรียนรู้จากการฟังคำบอกเล่าของบุคคลอื่นและจากการอ่านสิ่งที่ผู้อื่นบันทึกไว้ด้วยวิธีการเรียนรู้หลายรูปแบบทำให้มนุษย์เรียนรู้ได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว

3) ความเชื่อ ผลของการเรียนรู้ของมนุษย์จะพัฒนาเป็นความเชื่อ ความเชื่อของมนุษย์มีบทบาทในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์การควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ให้สอดคล้องกับความเชื่อ

4) การควบคุมพฤติกรรมด้วยความคิด ได้แก่ การคิดในเชิงประเมินโดยตั้งอยู่บนสมมติฐานความเชื่อที่เกิดจากการเรียนรู้ของมนุษย์ การคิดในเชิงประเมินเช่นนี้นำไปสู่การ

ตัดสินใจที่จะกระทำ หรือไม่กระทำพฤติกรรมหนึ่ง พฤติกรรมใด และนำไปสู่การควบคุมตนเอง ให้ประพฤติปฏิบัติตามที่ตนตั้งไว้ (พรชัย วิชาวุธ, 2526)

การพัฒนางานประกอบทั้ง 4 นี้ จะนำมาซึ่งการสร้างกฎเกณฑ์ทางจริยธรรมที่มนุษย์ใช้เป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติในสังคมต่อไป

จากแนวคิดของทฤษฎีทางจริยธรรมที่ได้กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่บุคคลจะต้องกระทำผ่านกระบวนการเรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นการแสดงแบบอย่างให้เห็นด้วยการสร้างเงื่อนไขให้บุคคลประสบด้วยตนเอง หรือโดยการบอกกล่าวอบรมให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อว่าพฤติกรรมอะไรนำไปสู่ผลกรรมที่พึงปรารถนา หรือไม่พึงปรารถนามากน้อยเพียงใด และที่สำคัญคือ การจัดเงื่อนไขต่าง ๆ เหล่านี้จำเป็นต้องจัดให้มีความสอดคล้องกันทั้งประสบการณ์ตรง และอ้อม นั่นคือผู้สอนจะต้องทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีให้ผู้เรียนได้เห็นและต้องจัดสภาพการณ์ให้เหมาะสมกับผู้เรียนและสิ่งที่ต้องการให้เรียนและต้องจัดเงื่อนไขการให้รางวัล หรือการลงโทษแก่ผู้เรียนเมื่อมีการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมหรือไม่เหมาะสมกับที่ต้องการ

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.5.1 งานวิจัยในประเทศ

อภิรมย์ ลินชุม (2535) ได้สร้างชุดฝึกสมาธิแบบสื่อประสมเพื่อพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสำหรับนักเรียนประถมศึกษาพบว่าสื่อประสมที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ 84.83/83.70 และมีค่าดัชนีประสิทธิผล 0.66 สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ จึงนำทดลองใช้เพื่อศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรม และทดสอบโดยใช้ t-test ปรากฏว่าหลังการทดลองนักเรียนมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแตกต่างกับก่อนทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความมีวินัย ความอดทนความเมตตากรุณาก่อนและหลังการทดลอง ผลปรากฏว่าพฤติกรรมเชิงจริยธรรมหลังการทดลองทั้ง 3 ด้าน แตกต่างกับก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ถวิล อรัญเวศ (2534) ได้ทดลองการนำพุทธวิธีในการลงนามใช้สอนจริยศึกษาในระดับประถมศึกษาผลการทดลองสรุปได้ดังนี้

- ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนวิชาจริยศึกษา ตามแบบพุทธวิธีการสอนกับการสอนตามแบบปกติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

- นักเรียนที่เรียนวิธีสอนตามพุทธวิธีในการสอน และนักเรียนที่เรียนจากวิธีสอนตามปกติ มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่พึงประสงค์ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ประทีน ศรีเงิน (2534) ได้ศึกษาเปรียบเทียบการสอนโดยใช้บทบาทสมมติกับการสอนปกติ เพื่อพัฒนาทัศนคติเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริต ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ได้ผลสรุปดังนี้

1. ทัศนคติเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริต ในระยะหลังการทดลองของนักเรียนกลุ่มที่ได้รับการสอน โดยใช้บทบาทสมมติสูงกว่านักเรียน กลุ่มที่ได้รับการสอนแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. ทัศนคติเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนกลุ่มที่ได้รับการสอน โดยใช้บทบาทสมมติในระยะหลังการทดลองสูงกว่าระยะก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. ทัศนคติเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียน กลุ่มที่ได้รับการสอน โดยใช้บทบาทสมมติในระยะติดตามผลสูงกว่าระยะก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4. ทัศนคติเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตในระยะติดตามผลของนักเรียนกลุ่มที่ได้รับการสอน โดยใช้บทบาทสมมติสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

รพีพรรณ เอกสุภาพันท์ (2533) ได้สรุปผลการทดลองโดยใช้ชุดเตรียมความพร้อมด้านจริยศึกษา ระดับอนุบาลดังนี้

ก. การเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมด้านคุณธรรมของนักเรียน

การปลูกฝังสร้างเสริมคุณธรรม 8 ประการ โดยใช้ชุดเตรียมความพร้อมด้านจริยศึกษาทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงดังนี้

1. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีพฤติกรรมในด้านคุณธรรมต่าง ๆ หลังฝึกการเตรียมความพร้อมสูงกว่าก่อนการฝึกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เกือบทุกคุณธรรม ยกเว้นคุณธรรมด้านการประหยัด ซึ่งนักเรียนมีคะแนนพฤติกรรมก่อน และหลังการฝึกไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญพฤติกรรมที่นักเรียนชายและนักเรียนหญิง ได้คะแนนสูงสุดคือ ความมีสติ คະແນ

ต่ำสุด คือ ความอดทน เมื่อทดสอบความแตกต่างทางสถิติแล้วพบว่า ก่อนการฝึกเตรียมความพร้อมนักเรียนชาย และนักเรียนหญิงมีคะแนนพฤติกรรมในด้านคุณธรรม ด้านวินัย สติ ซื่อสัตย์ และขยันหมั่นเพียรตนเอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หลังการฝึกเตรียมความพร้อมพบว่า ระหว่างนักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีพฤติกรรมไม่แตกต่างกันเกือบทุกคุณธรรม ยกเว้นคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์และประหยัด

2. เมื่อพิจารณานักเรียนตามกลุ่ม โรงเรียน โรงเรียนที่จัดสอนเฉพาะอนุบาล (กลุ่ม 1) และโรงเรียนที่มีระดับอื่นปนอยู่ด้วย (กลุ่ม 2) มีคะแนนพฤติกรรมคุณธรรมทุกด้านหลังการฝึกสูงขึ้นและแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ยกเว้นพฤติกรรมด้านเมตตา พบว่า นักเรียนในโรงเรียนกลุ่ม 1 คะแนนพฤติกรรมก่อนและหลังการฝึกไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 พฤติกรรมที่นักเรียนในโรงเรียนกลุ่ม 1 และกลุ่ม 2 ได้คะแนนสูงสุดคือ ความมีวินัย คะแนนต่ำสุดคือ ความอดทน เมื่อทดสอบความแตกต่างทางสถิติแล้วพบว่าก่อนการฝึกเตรียมความพร้อมของนักเรียนทั้งสองกลุ่ม มีคะแนนพฤติกรรมในคุณธรรมวินัย กตัญญู ซื่อสัตย์ และประหยัดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 หลังการฝึกเตรียมความพร้อมพบว่า นักเรียนทั้งสองกลุ่มมีพฤติกรรมไม่แตกต่างกัน เกือบทุกคุณธรรมยกเว้นคุณธรรมด้านวินัยและอดทน

ระดับสติปัญญากับพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคม

ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวกับระดับสติปัญญาที่ต่างกันนั้น แม้จะ ไม่มีผู้ทำการวิจัยโดยตรงก็ตาม เพราะระดับสติปัญญาของคนเรานั้น ไม่สามารถวัดออกมาได้โดยตรงว่าใครสูงกว่าใครสิ่งที่จะจะเป็นตัวชี้ได้ว่าใครมีระดับสติปัญญาสูงกว่าใครนั้น ก็จะต้องมีการทดสอบถ้าเป็นนักเรียนก็ต้องดูจากคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นสำคัญ และจากผลงานวิจัยของอุบลรัตน์ โพธิโกสม (2523) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความซื่อสัตย์ของเด็กไทยที่มีความแตกต่างกันทางด้านเพศ ระดับการศึกษาสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มัธยมศึกษาปีที่ 2 และมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 872 คน ที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนรัฐบาลทั่วทุกภูมิภาค เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามวัดความซื่อสัตย์ ผลการวิจัย ปรากฏว่า เด็กที่มีเพศต่างกัน ระดับชั้นเรียนต่างกันและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน มีความซื่อสัตย์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อรพิน นาคประดิษฐ์ (2518) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ในการเรียน ซึ่งประกอบด้วยวิชาในหมวดภาษาไทย คณิตศาสตร์ และวิชาหน้าที่พลเมืองกับคุณธรรมแห่งความเป็นพลเมืองดี 4 ประการ คือความซื่อสัตย์ ความอดทน ความรับผิดชอบ และความรู้จักกาลเทศะ ปรากฏว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ในต่างจังหวัดที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีคุณธรรมแห่งความเป็นพลเมืองดีสูงกว่า นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำอย่างเชื่อถือได้ นอกจากนั้นยังได้แบ่งนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่มตามคะแนนผลการเรียน ผลปรากฏว่าในกลุ่มเด็กที่เรียนดีนั้นผู้ที่ได้คะแนนการเรียนยิ่งสูงเท่าใด ก็ได้คะแนนในแบบวัดคุณธรรม รวมทั้งหมดสูงขึ้นไปเท่า่นั้นส่วนในกลุ่มที่เรียนอ่อนนั้น คะแนนการเรียนกับคะแนนคุณธรรมรวมไม่มีความสัมพันธ์กัน

สิงห์ขร กลางใจ (2529) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการเป็นพลเมืองดี ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่มีภูมิหลังต่างกัน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้น ม.ต้น ทั้ง 3 ชั้น คือ ม.1, ม.2, และ ม.3 ในจังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยปรากฏว่านักเรียนที่มีภูมิหลังด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันจะมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเป็นพลเมืองดีโดยส่วนรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ในระดับ 3.00 ขึ้นไป มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเป็นพลเมืองดีมากที่สุด เป็นอันดับที่ 1 แต่นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ในระดับน้อยกว่า 2.00 จะมีความคิดเห็นในเรื่องเดียวกันน้อยที่สุด

เพศกับพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคม

เนื่องจากธรรมชาติของเพศชายและเพศหญิง มีความแตกต่างกันในด้านโครงสร้างของร่างกาย จิตใจและความสนใจ สังคมจึงกำหนดให้เพศชายและเพศหญิงมีบทบาทที่แตกต่างกันไป โดยบุคคลจะเรียนรู้บทบาทของตน โดยเริ่มจากการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา จะเห็นได้จากการที่มารดาจะมีความไวใจเด็กหญิงที่จะให้เลี้ยงน่องมากกว่าเด็กชาย

(ละม้ายมาศ ศรีทัตต์, 2510) นอกจากนี้ สังคมไทย จะไม่ค่อยเข้มงวดต่อการกระทำบางอย่างของเพศชาย มากกว่าการกระทำของเพศหญิง ทำให้เพศชายมีอิสระในการกระทำ และการได้รับการเลี้ยงดูอย่างอิสระมากกว่าเพศหญิง ในขณะที่เพศหญิงจะถูกอบรมสั่งสอนให้เคร่งครัด อยู่ในกรอบประเพณี เช่นการเป็นแม่ศรีเรือน การอยู่กับเหย้ากับเรือน เป็นต้น

จากลักษณะของความแตกต่างดังกล่าวย่อมทำให้ เพศชายและเพศหญิงมีการแสดงออกของพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ไม่เหมือนกัน รวมทั้งพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมด้วย ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยดังนี้

ในด้านความจริงใจ จากงานวิจัยของสุนทรีย์ โคมิน และสนธิ สมัครการ (2522) ผลการวิจัยปรากฏว่าเพศหญิงเห็นว่าการพูดอย่างจริงใจตรงไปตรงมาเป็นสิ่งที่ดีที่สุดเสมอ น้อยกว่าเพศชาย และต่อข้อความที่ว่า คนเราจะรักพวกพ้องของตัวเองมากกว่าคนอื่น ปรากฏว่าเพศชายเห็นด้วยกับคำกล่าวนี้นี้มากกว่าเพศหญิง

ประसार มาลากุล ณ อยุธยา (2523) วิจัยพบว่าเพศหญิงมีค่านิยมสูงมากกว่าเพศชายในเรื่องความมั่นคงปลอดภัย ความเป็นระเบียบ การอนุรักษ์นิยม ความสามารถ ความเป็นอิสระแก่ตัวเอง ความสัมพันธ์ทางจิตใจและครอบครัว คุณธรรมและศาสนาและในด้านรางวัลหรือสิ่งตอบแทนเชิงวัตถุ สำหรับเพศชายจะมีค่านิยมสูงกว่าเพศหญิง ในด้านความใจกว้างก้าวหน้า และทันสมัย ส่วนค่านิยมในการให้ความช่วยเหลือผู้อื่น และการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม เพศชายและเพศหญิงมีค่านิยมไม่แตกต่างกัน ในพฤติกรรมด้านการไม่รักษาระเบียบวินัย การเห็นแก่พวกพ้อง การไม่เคารพผู้อาวุโส และการไม่เกรงใจ จากงานวิจัยของ วรณसार วรกิจ (2523) ผลการวิจัยปรากฏว่า ทั้งครูชายและครูหญิงมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน คือ เห็นว่าควรประพฤติน้อย

การศึกษาและสำรวจพฤติกรรมจริยธรรมของนักเรียนหญิงและนักเรียนชายของ ชัยฤทธิ์ พรหมมา (2524) โดยกลุ่มตัวอย่างเป็น นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในจังหวัดสุรินทร์จำนวน 421 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามประเภทแบบฉายภาพ (Projective Technique) ชนิดปลายเปิด ผลการวิจัยปรากฏว่านักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีพฤติกรรมจริยธรรมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สุวิมล สว่างคำญจนจัย (2526) ได้ศึกษาพฤติกรรมจริยธรรมของนักเรียน ครูและ ผู้ปกครอง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 3 มัธยมศึกษาปีที่ 5 ครูและผู้ปกครอง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม ผลการวิจัยปรากฏว่าเพศหญิงและเพศชาย มีพฤติกรรมและแนวโน้มพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยปรากฏว่าเพศหญิงมีพฤติกรรม และแนวโน้มพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมด้านบวกมากกว่าเพศชาย และเพศชายมีพฤติกรรม และแนวโน้มพฤติกรรมทางสังคมด้านลบมากกว่าเพศหญิง

วารินทร์ ม่วงสุวรรณ (2517) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความเอื้อเฟื้อของเด็กที่ได้รับความรักต่างกันพบว่า เด็กที่ได้รับความรักมากจะมีความเอื้อเฟื้อมากกว่าเด็กที่ได้รับความรักน้อยรวมทั้งความเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่นและความเอื้อเฟื้อต่อพวกพ้องด้วย นั่นคือเด็กยังได้รับความรักจากพ่อแม่เพียงใด ก็จะทำให้เด็กมีความเอื้อเฟื้อแก่ผู้ที่ใกล้ชิดและคนอื่นมากขึ้นเท่านั้น

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจจนิก (2520) ได้ทำการวิจัย เรื่อง "จริยธรรมของเยาวชนไทย" เพื่อศึกษาเปรียบเทียบจริยธรรมของเยาวชนไทย ซึ่งมีอายุระดับการศึกษา เหนือ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัวที่แตกต่างกัน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนโรงเรียนรัฐบาลและนิตายาระหว่าง 11-25 ปี จำนวน 1,400 คนในกรุงเทพมหานคร เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนในช่วงอายุ 13 - 15 ปี นักเรียนหญิงมีพัฒนาการทางจริยธรรมสูงกว่านักเรียนชายช่วงอายุ 17 - 19 ปีนักเรียนหญิงและนักเรียนชาย มีพัฒนาการทางจริยธรรมเท่าเทียมกัน ช่วงอายุ 19 - 21 ปี พัฒนาการทางจริยธรรมของนักเรียนชายสูงกว่านักเรียนหญิง

วิเชียร ทองนุช (2521) ได้ศึกษาเปรียบเทียบการคิดหาเหตุผลตามหลักอนุรักษ์ และการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ของนักเรียนที่มีการอบรมเลี้ยงดูต่างกันทำกับเด็กอายุ 9 - 12 ปี จำนวน 120 คน พบว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูต่างกัน (ประชาธิปไตย กับเข้มงวด) มีถิ่นที่อยู่ต่างกัน มีอายุต่างกันจะมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมต่างกัน และพบว่าการให้เหตุผลตามหลักอนุรักษ์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม

เดช วิโย (2522) ได้ศึกษาพัฒนาการการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมตามหัวข้อ จริยศึกษา ในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 พบว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมพัฒนาขึ้นตามลำดับชั้นเรียน และเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูต่างกัน จะให้เหตุผลเชิงจริยธรรมต่างกันโดยเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย จะให้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงสุด เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวด จะมีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย

สมโชค พูลนวม (2523) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความซื่อสัตย์ กับความรู้สึกรับผิดชอบ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด รวม 5 ภาค ซึ่งกำลังเรียนอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มัธยมศึกษาปีที่ 2 และมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 886 คน พบว่าความซื่อสัตย์มีความสัมพันธ์ทางบวก กับความรู้สึกรับผิดชอบ ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐาน นั่นคือกลุ่มตัวอย่างที่มีพฤติกรรมด้านความซื่อสัตย์น้อยก็จะมีความรู้สึกรับผิดชอบน้อย

เมธี โพธิพัฒน์ (2523) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และความซื่อสัตย์ของเด็กไทย โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มัธยมศึกษาปีที่ 2 และมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 856 คน พบว่า

1. วินัยในตนเองมีความสัมพันธ์กันทางบวกกับความซื่อสัตย์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ระดับชั้นเรียนแตกต่างกันมีความซื่อสัตย์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
 3. ผู้ปกครองต่างระดับการศึกษากัน เด็กมีวินัยในตนเองและความซื่อสัตย์ไม่แตกต่างกัน
 4. เด็กที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีวินัยในตนเองและความซื่อสัตย์สูงกว่าเด็กที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
 5. เด็กหญิงมีวินัยในตนเอง และความซื่อสัตย์สูงกว่าเด็กชายที่ระดับ .05
 6. เด็กต่างจังหวัดมีวินัยในตนเอง สูงกว่าเด็กในกรุงเทพฯ แต่ความซื่อสัตย์ไม่แตกต่างกัน
- ประเสริฐศรี เอื้อนครินทร์ (2524) ได้ศึกษาผลการใช้เทคนิคแม่แบบเพื่อพัฒนาจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนเมืองเลย จังหวัดเลย จำนวน 40 คนผลการทดลองปรากฏว่า กลุ่มทดลองที่ได้รับแม่แบบมีจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เกษิณี ผลประเสริฐ (2524) ได้ศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักศึกษาครู ในกลุ่มวิทยาลัยภาคกลาง เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมทางจริยธรรมระหว่างนักศึกษาระดับปริญญาตรี กับนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง นักศึกษาหญิงกับนักศึกษาชาย นักศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงและต่ำ นักศึกษาที่มีผู้ปกครองประกอบอาชีพต่างกัน โดยใช้เทคนิคการฉายออกเพื่อสำรวจพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความเมตตากรุณา และความยุติธรรม จากกลุ่มตัวอย่าง 694 คน พบว่า ส่วนใหญ่มีพฤติกรรมทางจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 5 นักศึกษาระดับปริญญาตรีมีพฤติกรรมทางจริยธรรมทางด้านความยุติธรรมสูงกว่า นักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง นักศึกษาหญิงมีพฤติกรรมทางด้านความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม และความเมตตากรุณาสูงกว่านักศึกษาชาย นักศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงมีพฤติกรรม ทางจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ความยุติธรรม และความเมตตากรุณาสูงกว่านักศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนนักศึกษาที่มีผู้ปกครองอาชีพที่ต่างกันมีพฤติกรรมทางจริยธรรมทั้ง 4 คุณลักษณะ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จิรวรรณ วิรัชกุล (2524) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จังหวัดชลบุรี เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมทางจริยธรรมของ นักเรียนชายและนักเรียนหญิง ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน โดยศึกษาจริยธรรม 6 คุณลักษณะ คือ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี ความอดุสาหะ และความยุติธรรม การวิจัยพบว่า พฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนหญิงสูงกว่านักเรียนชาย ในเรื่องเกี่ยวกับ ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ และความอดุสาหะ

อาลัย จันทรพาณิชย์ (2524) ได้ทำการวิจัยพฤติกรรมทางจริยธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในจังหวัดบุรีรัมย์เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมทางจริยธรรมระหว่างนักเรียนชายกับนักเรียนหญิงและนักเรียนที่อาศัยอยู่ในเมืองกับนอกเมือง โดยใช้แบบสอบถามแบบเทคนิคการฉายออก (Projective Techniques) สํารวจพฤติกรรม จริยธรรม 6 คุณลักษณะ ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี ความอดุสาหะและ ความยุติธรรม จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน ผลปรากฏว่านักเรียนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมทางจริยธรรมทั้ง 6 คุณลักษณะอยู่ในระดับชั้นจริยธรรมที่ 5 พฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนชายกับหญิง และนักเรียนที่อาศัยอยู่ในเมืองกับนอกเมือง ในแต่ละคุณลักษณะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จงจรัส แจ่มจันทร์ (2524) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในจังหวัดนนทบุรีเพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมทางจริยธรรม ระหว่างนักเรียนหญิงกับนักเรียนชาย และนักเรียนที่อาศัยอยู่ในเมืองกับนอกเมือง โดยใช้แบบสอบถามเทคนิคการฉายออก สํารวจพฤติกรรมทางจริยธรรม 6 คุณลักษณะ ได้แก่ ความรับผิดชอบความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี ความอดุสาหะ และความยุติธรรมจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน ผลปรากฏว่านักเรียนส่วนมากมีพฤติกรรมทางจริยธรรมทั้ง 6 คุณลักษณะ อยู่ในระดับชั้นที่ 5 ซึ่งหมายถึงทำตามหน้าที่ตามกฎหมายและบรรทัดฐานของสังคมนักเรียนหญิง กับนักเรียนชายมีความแตกต่างกันในเรื่องความซื่อสัตย์ ความอดุสาหะ และนักเรียนที่อาศัยอยู่ในเมืองกับนอกเมือง มีความแตกต่างกันในเรื่องความมีระเบียบวินัยในห้องเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ยุพา ถิ่นอาบ (2524) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในจังหวัดนครราชสีมา เพื่อเปรียบเทียบจริยธรรมระหว่างนักเรียนชายกับนักเรียนหญิง และนักเรียนที่อาศัยอยู่ในเมืองกับนอกเมือง โดยใช้เทคนิคการฉายออก สํารวจพฤติกรรมทางจริยธรรม 6 คุณลักษณะ ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความมีระเบียบวินัย ความสามัคคี ความอดุสาหะ และความยุติธรรม จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 480 คน ผลปรากฏว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมทางจริยธรรมอยู่ในระดับที่ 5 คือทำตามกฎหมายและบรรทัดฐานทางสังคม นักเรียนชายกับนักเรียนหญิงมีความแตกต่างกันในเรื่องความมีระเบียบวินัย และนักเรียนที่อาศัยอยู่ในเมืองกับนอกเมืองมีความแตกต่างกันในเรื่อง การรักษาระเบียบวินัย ความสามัคคี และความอดุสาหะ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

บัณฑิต พัดเย็น (2527) ได้ศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในจังหวัดสมุทรสาคร ตามจริยธรรม 6 คุณลักษณะ คือ ความรับผิดชอบความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี ความอดุสาหะ และความยุติธรรม จากกลุ่มตัวอย่าง 375 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามแบบ Projective Technique ผลปรากฏว่านักเรียนหญิงมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนชาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้ง 6 คุณลักษณะ

ประพนธ์ จันทน์รักษ์ และคนอื่น ๆ (กองวิจัยทางการศึกษา, 2531) อ้างอิง มาจาก ประพนธ์ จันทน์รักษ์ และคนอื่น ๆ 2528 : ไม่ปรากฏเลขหน้า) ศึกษาพัฒนาการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และ 6 สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดหนองคายพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และ 6 มีพัฒนาการทางจริยธรรมอยู่ในระดับ 4 และ 5 ตามลำดับซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ของเด็กประถมศึกษา และนักเรียนทั้งสองระดับมีพัฒนาการทางจริยธรรมแตกต่างกัน ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การพัฒนาทางจริยธรรมของนักเรียนแตกต่างกัน คือ นักเรียนที่ผู้ปกครองมีอาชีพรับราชการกับอาชีพอื่นนักเรียนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลหรือสุขาภิบาลกับนักเรียนที่อยู่นอกเขตโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน

เสรี โอภาส (2532) ได้ศึกษาเปรียบเทียบทักษะทางสังคมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ระหว่างโรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดใหญ่ ในจังหวัดสุโขทัย กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2531 จำนวน 573 คน พบว่า ทักษะทางสังคมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลางทักษะทางสังคมในโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ โดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง โรงเรียนขนาดกลางมีแนวโน้มว่าจะมีทักษะทางสังคมสูง รองลงมาคือ โรงเรียนขนาดใหญ่และโรงเรียนขนาดเล็ก ทักษะทางสังคมของนักเรียนหญิงโดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง นักเรียนหญิงมีแนวโน้มจะมีทักษะทางสังคมสูงกว่านักเรียนชาย การมีส่วนร่วมในการอภิปรายกลุ่ม การตอบสนองอย่างมีมารยาทต่อคำถามของผู้อื่น การแสดงความรับผิดชอบ และการช่วยเหลือผู้อื่น มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กุหลาบ ดิยะสัตย์กุลโกวิท (2531) ได้วิจัยจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ปีการศึกษา 2530 โรงเรียนสวนอนันต์เป็นการวิจัยเพื่อศึกษาระดับพัฒนาการการให้เหตุผล เชิงจริยธรรม และเปรียบเทียบการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย และด้านความซื่อสัตย์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนหญิง 207 คน เป็นนักเรียนชาย 160 คน รวม 367 คน พบว่านักเรียนมีพัฒนาการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมทุกคุณลักษณะรวมกัน และจำแนกเป็น

คุณลักษณะแตกต่างกัน นักเรียนหญิงมีจริยธรรมสูงกว่านักเรียนชายทุกคุณลักษณะ นักเรียนที่มีอายุต่างกันมีพัฒนาการการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมรวมทุกคุณลักษณะ และจำแนกตามคุณลักษณะแตกต่างกันยกเว้นความรับผิดชอบไม่แตกต่างกัน

ดลิต เดชภิมล และคนอื่น ๆ (2531) ได้ศึกษาทัศนคติต่อพุทธศาสนาของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ เขตจังหวัดมหาสารคาม จำแนกตามเพศ ชั้นปีกลุ่ม สถานศึกษา และโดยส่วนรวม กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 1 และปีสุดท้าย ประจำปีการศึกษา 2531 รวมทั้งหมด 360 คน จากการวิจัยพบว่า นักศึกษาชั้นปีที่ 1 มีทัศนคติต่อพุทธศาสนาดีกว่านักศึกษาชั้นปีสุดท้าย นักศึกษาหญิงมีทัศนคติต่อพุทธศาสนาดีกว่านักศึกษาชาย

สำนักงานศึกษาธิการ เขตการศึกษา 8 (2533) ได้ศึกษาความสำนึกในคุณค่าของวัฒนธรรมไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ปีการศึกษา 2532 เขตการศึกษา 8 โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในเขตการศึกษา 8 รวม 8 จังหวัด จังหวัดละ 6 โรงเรียน โรงเรียนละ 20 คน รวมทั้งสิ้น 960 คนพบว่านักเรียนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสำนึกในคุณค่าของวัฒนธรรมไทยอยู่ในระดับพอใช้ นักเรียนชายกับนักเรียนหญิงมีความสำนึกในคุณค่าของวัฒนธรรมไทยแตกต่างกันที่ระดับความเชื่อมั่นที่ .01 โดยนักเรียนหญิงมีความสำนึกในคุณค่าของวัฒนธรรมไทยมากกว่านักเรียนชาย

สมเกียรติ ดันสกุล (2533) ได้ศึกษาปัจจัยทางสังคมเศรษฐกิจ วิธีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมกับระดับที่ควรปฏิบัติ ตามค่านิยมพื้นฐาน ด้านการมีระเบียบวินัย/การเคารพ กฎหมาย ของคนไทยประชากรคือผู้ที่ประกอบอาชีพรับราชการ ค้าขาย เกษตรกรรม และอาชีพรับจ้างในจังหวัดชุมพร จำนวน 1,131 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองกับนอกเมือง จะให้เหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นสูงแทบจะไม่แตกต่างกัน อายุต่างกันจะให้เหตุผลเชิงจริยธรรมแตกต่างกัน และผู้ประกอบอาชีพต่างกันจะให้เหตุผลเชิงจริยธรรมแตกต่างกัน โดยเฉพาะผู้ที่ประกอบอาชีพรับราชการกับผู้ที่ประกอบอาชีพรับจ้างจะมีสัดส่วนแตกต่างกันอย่างชัดเจน

ประยุทธ์ พรหมเลิศ (2534) ได้ศึกษาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและเจตคติเชิงวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีพัฒนาการทางจริยธรรมแตกต่างกัน โดยนักเรียนหญิงมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมมากกว่านักเรียนชาย

จารุวรรณ พานทอง (2536) ได้ศึกษาเปรียบเทียบเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครสวรรค์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 492 คน เป็นชาย 232 คน เป็นหญิง 197 คนเครื่องมือที่ใช้คือแบบ

ทดสอบเหตุผลเชิงจริยธรรม จำนวน 30 ข้อ พบว่า นักเรียนชายและนักเรียนหญิง มีเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความสามัคคี ความอดุสาหะ และความยุติธรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 2 และปีที่ 3 มีเหตุผลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สุนทรี วนาภา (2536) ได้ศึกษาวิเคราะห์สภาพเศรษฐกิจ สังคมและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนวัดศรีวิสุทธิธาราม จังหวัดพิษณุโลก กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้น ป.1 - 6 ผลปรากฏว่าผู้ปกครองส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างและค้าขาย นักเรียนนักอาศัยอยู่กับบิดามารดา ส่วนใหญ่มีบิดามารดา อยู่รวมกัน นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพรับราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มวิชาทักษะภาษาไทย และทักษะคณิตศาสตร์สูงกว่านักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพอื่น นักเรียนที่ผู้ปกครองเอาใจใส่ กวดขันอยู่เสมอมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์สูง นักเรียนที่บิดา มารดาอยู่ร่วมกันมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงทั้งสามกลุ่มประสบการณ์ครอบครัวหย่าร้างมีผลการเรียนวิชาภาษาไทย ต่ำมากที่สุด และนักเรียนที่ผู้ปกครองมีวุฒิการศึกษาระดับอนุปริญญาและปริญญาตรี มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงทั้งสามกลุ่มประสบการณ์

บุษบา หล่อเงิน (2537) ได้ศึกษานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตสุขาภิบาล จังหวัดขอนแก่น จำนวน 500 คน ผลการวิจัยปรากฏว่า

ในด้านพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคม

1. พฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมที่นักเรียนแสดงออกมากที่สุด คือ ความซื่อสัตย์ และแสดงออกน้อยที่สุดคือ ความเมตตา กรุณา

2. นักเรียนหญิงและนักเรียนชาย มีพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านความเสมอภาคหรือความยุติธรรม

3. นักเรียนที่มีระดับชั้นเรียนต่างกัน มีพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านความเมตตา-กรุณา การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม และพฤติกรรมด้านอื่น ๆ

4. นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันมีพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านความซื่อสัตย์ ความเสมอภาค หรือความยุติธรรม ความเมตตา กรุณา และพฤติกรรมจริยธรรมด้านอื่น ๆ

5. นักเรียนที่มีอาชีพหลักของครอบครัวต่างกัน มีพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมแตกต่างกัน

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านพฤติกรรมจริยธรรมด้านอื่น ๆ

6. นักเรียนที่มีรายได้ของครอบครัวต่างกัน มีพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในทุกด้าน

ในด้านแนวโน้มนพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคม

7. แนวโน้มนพฤติกรรมทางสังคมที่นักเรียนจะแสดงออกมากที่สุด คือ การผิดจริยธรรมทางเพศ และจะแสดงออกน้อยที่สุด คือ ความเสมอภาคหรือความยุติธรรม

8. นักเรียนหญิง และนักเรียนชาย มีแนวโน้มนพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านความเสมอภาคหรือความยุติธรรม ความเมตตา-กรุณา และพฤติกรรมจริยธรรมด้านอื่น ๆ

9. นักเรียนที่มีระดับชั้นเรียนต่างกันมีแนวโน้มนพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านพฤติกรรมจริยธรรมด้านอื่น ๆ

10. นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันมีแนวโน้มนพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านความเสมอภาคหรือความยุติธรรม ความเมตตา-กรุณาการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมและพฤติกรรมจริยธรรมด้านอื่น ๆ

11. นักเรียนที่มีอาชีพหลักของครอบครัวต่างกันมีแนวโน้มนพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

12. นักเรียนที่มีรายได้ของครอบครัวต่างกันมีแนวโน้มนพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในทุกด้าน

2.5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Pringle & Gooth (1965) พริงเกิลและกอร์ ผู้ทำการศึกษาช่วงยาวกับเด็กอายุ 11 ปี และติดตามไปจนเด็กเหล่านี้อายุ 15 ปี ปรากฏว่าพัฒนาการทางสติปัญญาในระดับต่าง ๆ กันจะตอบต่างกัน โดยผู้มีสติปัญญาดำจะให้ตัวอย่างความชั่วช้า ๆ เช่น การควักลูกนกย่นดา การกล่าวพรูสวาท หรือ การลอบขโมย ส่วนเด็กที่มีสติปัญญาปานกลาง และสูงจะให้ตัวอย่างความชั่วในแนวคิดที่กว้างขึ้น เช่น ฆาตกรรม ส่วนเมื่ออายุ 15 ปี พวกที่มีสติปัญญาดำ จะตอบด้วยความชั่วสูงขึ้นเล็กน้อย เช่น โจรกรรม แต่พวกที่มีสติปัญญาสูง จะตอบในระดับขั้นที่สูงมาก เช่น การทำให้คนอื่นผิดหวัง การรังเกียจสีผิว การก่อสงคราม เป็นต้น

ดังนั้น จากผลงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้ที่มีระดับสติปัญญาต่างกัน ย่อมมีความคิดที่ต่างกัน ซึ่งจะส่งผลต่อการกระทำที่แตกต่างกันด้วย

John and Morris (1986) ได้วิจัยพฤติกรรมและความรู้ด้านจริยธรรมของเด็กพบว่า พฤติกรรมและความรู้เกี่ยวกับจริยธรรมของเด็ก มีความสัมพันธ์กันอย่างมากการสอนความรู้ทางด้านศีลธรรม ที่โรงเรียนไม่สามารถที่จะชักจูงเด็กให้แสดงคุณค่าทางด้านจริยธรรมได้ ทั้งนี้ เพราะสังคมครอบครัว ความต้องการ และความรู้สึกของเด็ก เป็นองค์ประกอบที่สำคัญกว่าการสอนศีลธรรมของโรงเรียนฉะนั้นทางโรงเรียนจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาทางด้านการสอนจริยธรรมและศีลธรรม ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

Vocler. n.d. ได้ศึกษาเกี่ยวกับความซื่อสัตย์สุจริต ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในระดับวิทยาลัย พบว่า ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นอิทธิพลที่ได้รับมากจากการฝึกอบรมในวัยเด็กและเกี่ยวกับตัวมารดาเองที่จะฝึกให้เด็กได้รับผิดชอบ

Dougherty (1966) ได้ศึกษาค่านิยมของเด็กวัยรุ่นของโรงเรียนต่าง ๆ ในมลรัฐมิสซูรี เกี่ยวกับความเป็นมิตร ความซื่อสัตย์ ความกล้าหาญ ศีลธรรม จากนักเรียนในเกรด 8 และ 12 จำนวน 1,320 คน พบว่า ค่านิยมนี้มีสูงมากในนักเรียนที่มีระบอบการเรียนสูง

Jones (1954) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความซื่อสัตย์สุจริต ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และ 2 พบว่า สังคมมิได้มุ่งให้เด็กหญิงและเด็กชายมีแบบพฤติกรรมเหมือนกัน ดังนั้นการฝึกอบรมแต่ละเพศจึงแตกต่างกัน เนื่องจากการยอมรับ หรือการปฏิเสธจากสังคมที่มีความหมายต่อเด็กหญิงมากกว่าเด็กชาย เด็กหญิงจะพูดเท็จในสถานการณ์จากสังคม มากกว่าเด็กชาย ยิ่งกว่านั้นเด็กหญิงยังมีแนวโน้มที่จะพูดเท็จ ที่จะให้เป็นที่ชื่นชอบของคนอื่นมากกว่าเด็กชายแต่ในสถานการณ์อื่น ๆ เด็กชายจะพูดเท็จและไม่ซื่อสัตย์มากกว่าเด็กหญิง

Hartshorne and May (1928) ได้วิจัยพบว่า เด็กที่มีพ่อแม่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูงจะโกงน้อยกว่าเด็กที่มีพ่อแม่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ และคนที่มีอายุมากจะโกงมากกว่าคนที่อายุน้อย ถึงแม้ว่าจะให้ค่านิยมของความซื่อสัตย์สุจริตเหมือนกัน

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัย และทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรม ผู้วิจัยเห็นว่าจริยธรรมหรือคุณธรรม ที่จำเป็นในการศึกษาเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปพัฒนาการจัดการเรียนการสอนจริยศึกษาในโรงเรียนและคุณธรรมที่เหมาะสมกับสภาพนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จะเข้าใจได้ สามารถตอบแบบสอบถามได้ถูกต้องตรงประเด็นนั้นมี 6 ประการ ได้แก่

1. ความซื่อสัตย์ ซึ่งมีลักษณะพฤติกรรมทางสังคม ได้แก่ การไม่พูดปด การไม่ให้ร้าย บ้ายสีผู้อื่น การไม่ลักขโมย การไม่ประจบสอพลอ การรักษาสัญญา
2. การเสมอภาค/ความยุติธรรม ซึ่งมีลักษณะพฤติกรรมทางสังคม ได้แก่ การปฏิบัติต่อผู้ชายดีและผู้หญิงเท่าเทียมกัน การไม่เห็นแก่พวกพ้อง การปฏิบัติต่อคนรวย คนยากจน และคนที่ตนพอใจและไม่พอใจอย่างเท่าเทียมกัน
3. ความเมตตากรุณา ซึ่งมีลักษณะพฤติกรรมทางสังคม ได้แก่ การให้ความช่วยเหลือผู้อื่น การไม่เบียดเบียน การให้อภัย การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น
4. การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งมีลักษณะพฤติกรรมทางสังคม ได้แก่ การรักษาระเบียบวินัย การบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม การรักษาชื่อเสียงของหมู่คณะ การรักษาสมบัติของส่วนรวม
5. ความสามัคคี ซึ่งมีลักษณะพฤติกรรมทางสังคม ได้แก่ การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มการไม่ทะเลาะวิวาท การไม่ยุยงให้เพื่อนทะเลาะกัน การไม่เอาเปรียบเพื่อนร่วมงาน การไม่ได้เถียงเพื่อหวังชัยชนะอย่างเดียวโดยไม่มีเหตุผล
6. พฤติกรรมจริยธรรมด้านอื่น ๆ ซึ่งมีลักษณะพฤติกรรมทางสังคม ได้แก่ การแสดงความกตัญญูต่อบิดา มารดา ความเกรงใจ การเคารพผู้อาวุโส จริยธรรมทางเพศ

โดยผู้วิจัยได้นำลักษณะพฤติกรรมทางสังคมของคุณธรรมทั้ง 6 ประการ มาสร้างเป็นแบบสอบถามจำนวน 36 ข้อ โดยใช้คำถามให้มีความเหมาะสมกับระดับสติปัญญาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งมีทั้งคำถามที่เป็นทางบวก และคำถามที่เป็นทางลบ แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ตอน ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 เป็นคำถามพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคม จำนวน 36 ข้อและคำถามแนวโน้มพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคม จำนวน 36 ข้อ การตอบแบบสอบถามให้ตอบตามความเป็นจริง โดยไม่ให้เกรงกลัวผลกระทบที่เกิดจากการตอบแบบสอบถาม โดยผู้วิจัยต้องชี้แจงทำความเข้าใจกับผู้ตอบแบบสอบถามก่อนที่จะแจกแบบสอบถาม และเพื่อลดความกังวลใจต่อผลกระทบดังกล่าวจึง ไม่ให้ผู้ตอบแบบสอบถามเขียนชื่อหรือรหัสใด ๆ ในแบบสอบถาม